

Ob stoletnici ustanovitve Telovadnega društva Sokol v Železnikih

Jože Dolenc

Avgusta letos mineva sto let, kar so napredno misleči krajanje Železnikov ustanovili to društvo po vzoru že delujočih bližnjih sokolskih društev, zato je prav, da to okroglo obletnico primerno počastimo in izrazimo polno spoštovanje do vseh nekdanjih sokolov.

Orli in sokoli, klerikalci in liberalci, staroslovenci in mladoslovenci, konzervativci in naprednjaki ... Ko so se v naši nekdanji gostilni možakarji o tem razgovorili, so me bila sicer sama ušesa, a mi neka-ko ni bilo jasno, za kaj jim je vse skupaj pravzaprav šlo. Eni in drugi so uprizarjali gledališke igre – prav! Telovadili so tako eni kot drugi – tudi prav! Vmes so kdaj pa kdaj spregovorile pesti – stare šege in običa-

ji pač! A to je bilo tudi vse, kar mi je bilo kolikor toliko razumljivo in vsakemu vprašanju je sledil vedno enak odgovor: "Si še premlad, da bi to razumel!" Še posebej mi niso bile jasne predstave o tem, zakaj so se sokoli in liberalci na splošno imeli za napredno stranko v odnosu do svojih političnih nasprotnikov klerikalcev. V njihove pogovore zato nisem več posegal in raje sem se odpravil ven, najraje k Sori, kjer je bilo vedno kaj novega in zanimivega. Ne da bi se zavedal, sem očitno že takrat preizkušal tisto več kot dvainpolstisočletno Heraklitovo misel, da vse teče (panta rei – πάντα ρει), kajti dvakrat ne moremo stopiti v isto reko, ker nas zmerom oblije druga voda ...

Od takrat dalje si s temi vprašanji vse do nastanka naše mlade države nisem več belil glave. Takrat so mnogi začeli dvigovati glave, zavrgli so barvo, ki jim je do takrat zagotavljala dobro in dostikrat lagodno eksistenco, zaklinjajoč se: "Jaz rdeč?! Nikoli! Jaz sem bil vendar vedno naš, vedno na pravi strani!" Torej je izgubljeni in znova najdeni sin (Nova zaveza) končno sprevidel in spregledal. Prav zato sem se odločil, da nastanek Sokola v Železnikih pospremim s svojim razmišljanjem o takratnih dogodkih, kolikor jih bom mogel rekonstruirati v luči ohranjenih zapisnikov Sokola v Železnikih in pripovedi nekdanjih, zdaj večinoma že preminulih članov in somišljenikov.

O tem je kot nekdanji Sokol v Loških razgledih (LR 26/1979) pisal že moj pokojni oče, a ker imajo, kot radi pravimo, "vsake oči svojega malarja", želim še jaz pristaviti svoj piskrček. Pač se glede sokolov in orlov, liberalcev in klerikalcev itd. nikoli nisva popolnoma ujemala, a to zlahka pripišemo medgeneracijskim razlikam. Ko prebiram njegovo pisanje, bi kakopak marsikaj izpustil, marsikaj dodal, nekaj spremenil in ostalo pustil ...

Besede liberalen, liberalec idr. imajo skupen koren v latinskih besedah "liber", "liberalis", "libertas", tj. "svoboden", "samostojen", "svobodomiseln", "svoboda" ... Ti pojmi so po zaslugi prosvetljenstva vzniknili ob francoski revoluciji leta 1789 kot upor proti preživetemu fevdalnemu redu, kar je šlo in še vedno gre v nos še zlasti Cerkvi kot t. i. tretjemu stebru tega reda, ki na novotarije nikoli ni gledala z naklonjenostjo, še posebej ne na tiste, ki so posegale v dotlej za vekomaj pridržana ji področja družbenega življenja, še zlasti kajpada vzgojo in šolstvo. S tega stališča gledam torej na nastanek in razvoj Sokola in liberalne stranke, pri čemer ne pozabljam na odklone. Liberalno gibanje, še zlasti v rajni Avstriji, se mi zdi, je bilo predvsem upor proti okostenelemu družbenemu redu, potrebnemu korenitih sprememb (kar spomnimo se zakasnelih reform zadnjega avstro-ogrskega cesarja Karla v zadnjih dveh letih prve svetovne vojne). Tudi o tem, kaj so pravzaprav hoteli, si naši predniki niso bili enotni. Še celo več:

rekel bi, da so vedeli predvsem, česa nočejo, ne pa tudi, kaj in predvsem kako hočejo, medtem ko je stranka, ki je branila stari red, to pač zelo dobo vedela. Kot odpor proti germanizaciji jim je bil blizu tudi panslavizem ("Kdor Slovan, ta sokol!"). Tako se po eni strani ne smemo čuditi, da so bili ob propadu ranjke Avstrije kot "ječe narodov" navdušeni nad jugoslovanstvom, proti kateremu je kritično nastopil tudi Ivan Cankar z že znano primerjavo, da sta si slovenski in tirolski kmet bolj podobna kot slovenski in vojvodinski oz. srbski kmet. Zato tudi ni čudno, da je začetnemu navdušenju kmalu sledila hladna prha. Po drugi strani je prav Cerkev kot institucija odločno stala na branikih starih privilegijev. A tudi v njej so bile med duhovniki častne izjeme, tudi v naši dolini (za primer naj omenim le Antona Korbiča in Antona Hribarja; v svoji knjigi Železniki skozi čas Vida Košmelj piše o obeh; resnici na ljubo jima ob bok stopa kar nekaj mlajših sedanjih duhovnov, a sodobniki pač nismo predmet zgodovine, marveč o njej le pišemo, oni pa so jo ustvarjali). Tako sta si torej v enem taboru podajala roki uporniška svobodomiselnost in panslavizem, v drugem pa je prevladovala le težnja po ohranitvi, konzervaciji starega in odpor proti vsakovrstnim novotarijam. Zanimivo je to, da je sokolom pripisoval svobodomiselnost tudi škof Jeglič. V svojem dnevniku ob ustanovitvi telovadnega društva Orel na Jesenicah namreč piše: "Kako je dobro, da je na Jesenice prišel namesto Zabreta kaplan Čuk, ki zna telovadbo, pa je zato zbral fante v telovadnem društvu Orel, da ustavi vpliv Sokola, ki je svobodomiseln." (Anton Kamnik: Rožman – duhovni vodja Orlov, Rožmanov simpozij v Rimu, Celje 2001). Če je grešno svobodomiselnost pripisoval nasprotni strani, potem je na njegovi očitno ni moglo in tudi smelo biti, kajti svobodomiselnost mu je bila resnično mrzka in celo bogokletna. V tej luči bi bilo pripisano mu očetovstvo "mazaške afere" pravzaprav razumljivo: gole muze vrh Prešernovega spomenika v Ljubljani, ki se je zdela pohujšljiva, so se namreč lotili kar z gnojnico. Sicer mu duhovnega očetovstva mazaške afere morda res ni mogoče dokazati, nasprotoval ji pa tudi ni ...

Na karikaturi (glede na slog bi rekel, da jo je narisal mladi Maksim Gaspari) škof Jeglič z gnojnico obliva muzo na Prešernovem spomeniku v Ljubljani (politično-satirični tednik OSA, 11. 11. 1905, letnik I., št. 1, zasebni arhiv); karikaturu spremlja še zbadljiva pesmica neznanega avtorja, ki je v zadnji kitici napisal tole:

Kaj potlej škof naredil je,
na prvi strani vidi se:
po muzi zлил je žlindrin zos,
ves narod se držal je za nos.

Pričujoči zapis je posvečen nekdanjemu Telovadnemu društvu Sokol, ki ga ne čisto slučajno v mnogočem dopolnjujejo še neobjavljeni spomini nekdanjega učitelja v Železnikih in člana Sokola Hinka Klavore, ki ga je fašizem pregnal iz rodne Trente. Poleg tega se v tem zapisu omejujem le na obdobje od ustanovitve društva do izgradnje in predaje sokolskega doma v uporabo.

Razpredanja o (ne)naprednosti kakšne stranke, gibanja itd. bi naš okvir žal premočno preseгла, saj bi moral poseči globoko v zgodovinska dogajanja,

iz katerih bi kaj lahko potegnil en sam zaključek: ničesar ni v zgodovini in sedanjosti, čemur bi brez pomislekov smeli pripisati to lastnost. Vsaka stranaka se, če je predolgo na oblasti, zagotovo prelevi v svoje lastno nasprotje. "Historia magistra nostra," bi rekli stari Latinci, kar bi po naše pomenilo, da je zgodovina naša učiteljica. Vse na svetu je relativno in absolutno je le to, da absolutnega ni, isto bi lahko rekli tudi za naprednjake in konzervativce. Navsezadnje odloča o tem, kam ga lahko uvrstimo, le človek – posameznik s svojimi dejanji, ki mu bo po dejanjih tudi sojeno. Te besede pripisujemo sicer le nemu, a menim, da je ta misel dosti starejša od domnevnega avtorja, ki jih je sicer morda le ponovil, a takšne preproste resnice je pač treba vedno znova poudarjati še zlasti v današnjih časih, ko skušamo "prevrednotiti vrednote".

Naprednost običajno povezujemo z besedama naprej in napredek, zato skušajmo najprej pojem naprednosti opredeliti, da nas ne bi kasneje privedel do nesporazumov. Čeprav je vsaka definicija že sama po sebi nepopolna, naj vseeno poskusim: za napredno bi lahko npr. imeli, ko nekdo ponudi nekaj novega in boljšega v splošno blagodat v nasprotju s tistim, ki hoče ohraniti le staro z vsemi dobrimi in slabimi lastnostmi vred. Eden naših prvih naprednjakov je bil nedvomno Primož Trubar, čigar 500-letnico rojstva praznujemo prav v letošnjem letu. Kot slovenski pridigar in začetnik naše tiskane besede, knjižničarstva, šolstva je bil skupaj s svojimi somišljeniki in sodelavci marsikomu trn v peti, zlasti uradni Cerkvi, ki je hotela še naprej prodajati odpustke in neuko ljudstvo puščati v nevednosti, čemur so se s knjigo in besedo kot prvi upirali prav naši protestanti, a so se v reformam nenaklonjenem okolju morali umakniti. Tudi po Charlesu Darwinu in njegovi teoriji evolutivnosti so pljuvali, a je čas vseeno opravil svoje. Ne povsod: celo v tehnološko tako napredni državi, kot so ZDA, hočejo tam nekateri namesto teorije evolutivnosti (razvojne teorije) v šolah poučevati teorijo kreativnosti (teorijo stvarjenja sveta). Smešno, če ne bi bilo resnično! V teoriji kreativnosti, kot je zapisana že v Stari zavezi, tiči

tako rekoč izvirni greh naše zahodne civilizacije: po njej je človek gospodar vse žive in nežive narave, posledica česar so vedno hujše podnebne spremembe z vsemi grozečimi pojavi vred (Pomisli, dragi bralec, samo na pomore čebel, izumiranje mnogih živalskih in rastlinskih vrst itd. Res smo dobri gospodarji!).

O naprednosti in zlasti liberalizmu dandanes lahko razpravlja prav vsak. Konzervativci po njima pljujejo, liberalno misleči ju kujejo v nebo, resnica pa se kot vedno sramežljivo skriva po tistem znanem ponarodelem izreku, da "ni vse zlato, kar se sveti, in ne vse drek, kar smrdi". Zato o naprednosti oz. konzervativnosti določenega gibanja ne moremo soditi kar tako počez, marveč le po prispevku k osebni in narodovi rasti. Za naš zbornik bi bilo poglobljeno splošno razmišljanje preširoko in prezahtevno, zato se raje omejim na krajevna dogajanja pred sto leti, na dogajanja med liberalci in klerikalci, med sokoli in orli ter se posvetim zgodovinskim dejstvom, kakor nam jih izpričujejo zapisniki Telovadnega društva Sokol v Železnikih vse od samega začetka.

Staro reklo "Najprej štalca, nato pa kravca!" ponazarja prizadevanja Telovadnega društva Sokol vse do začetka prve svetovne vojne in nekaj let po njej. Najprej se je zbralo nekaj zagnanih posameznikov, ki so s pripravljanim odborom zadevo pripeljali tako daleč, da so 23. avgusta 1908 končno lahko sklicali ustanovni občni zbor Sokola. Med temi posamezniki naj še posebej omenim takrat še študenta in kasneje doktorja prava Franja Košmelja ml. (1885–1918), polbrata moje pokojne mame, pri katerem so sodbodimiselne, sokolske in panslavistične ideje med študijem prava na dunajski univerzi padle na rodovitna tla. Bil je pobudnik ustanovitve Sokola v Železnikih, v času študijskih počitnic pa je bil še mentor nekajletnemu tajniku sokolskega društva Matevžu Klopčiču.

Tako je bil podan institucionalni okvir. Brez materialnih pogojev dela društvo seveda ni imelo izglede za uspeh! Vedeli so sicer, kaj in zakaj hočejo nekaj početi, toda na vprašanja kako, kdaj, kje itd. zaenkrat še ni bilo odgovorov. Društvo, ki želi skrbeti za telesno in duhovno rast svojega članstva, potre-

buje tako prostor kot opremo in razmeroma stalne finančne vire, saj so določena finančna sredstva potrebna celo za prostovoljno delo.

In tako lahko iz zapisnikov najprej razberemo začetno evforično navdušenje za ustanovitev telovadnega društva, čemur je sledilo tako rekoč vsakodnevno reševanje finančnih težav, kajti viri so bili omejeni (vsaka podobnost z današnjimi razmerami ni slučajna). Začeti je bilo treba tako rekoč od nič. Ni bilo dvorane, telovadnega orodja, primerne obutve in obleke, drugih pripomočkov, skratka ničesar, tudi denarja ne. Zato so ga morali začeti zbirati. Za začetek so si pomagali s članarino. Zelo zaželeni so bili seveda tudi podporni člani in simpatizerji sokolske dejavnosti, med katerimi se je med krajevnimi imoviteži že od vsega začetka še posebej odlikoval Jozef Globočnik.¹ Poglavitni finančni vir so bili t. i. sokolski plesni večeri, katerih čisti dobiček so namenili nabavi najnujnejše opreme (po zadnji vojni poznamo gasilske veselice).

Ustanovni občni zbor (zapisnik priložen) je bil bolj kot ne slavnostne narave, saj so na njem izvolili predvsem organe sokolskega društva (starosto, podstarosto, načelnika in odbornike) in sprejemali pozdrave sosednjega sokolskega društva, društva iz Škofje Loke. V zapisnikih nisem zasledil omembe prve javne telovadbe avgusta 1908, ki je bila na Placu pred cerkvijo, kjer so telovadili sokoli iz Škofje Loke. S prireditvijo so hoteli popularizirati pravkar ustanovljeno Telovadno društvo Sokol, pri čemer nikakor ne gre zanemariti naslednjega dejstva: takratni župnik Anton Korbič je bil nad telovadbo tako navdušen, da je telovadcem osebno prinesel svoje vino. A zlomek je vedno buden in čuječ: njegovo dejanje je skozi okno farovža spremljal kaplan, ki je o dogodku takoj poročal naprej, čemur je sledila takojšnja zamenjava župnika Korbiča s Krekovim prijateljem Valentinom Marčičem, do takrat župnikom na Bohinjski Bistrici,² kamor je dr. Krek rad zahajal preko Ratitovca (o tem, kakšno spremstvo je dr. Krek imel, sem že pisal). Leta 1909 župnika Korbiča ni bilo več v Železnikih, čez dve leti (1911) pa je v resignaciji umrl.

Javna telovadba je bila uspešen uvod v začetek sokolskega dela in uresničevanja gesla "Zdrav duh v zdravem telesu". Sklenili so kupiti telovadno orodje: drog, bradljo in skakalnico (odskočno desko). O tem, v kakšnih pogojih so telovadili, govori že podatek, da so jim za razsvetljavo telovadnice (ni znano, kje je bila; iz zapisnikov sledi le to, da je prostor zanj dal na razpolago Jozef Globočnik) služile cele štiri petrolejke ... Poleti so telovadili pod kakim kozolcem. Telovadni drog so postavili najprej v salonu Gabrijela Thalerja, ustanovnika Sokola.

Ob ustanovitvi Sokola v Železnikih so hkrati organizirali še odsek v Dražgošah, kjer so prav tako takoj začeli s telovadbo. V ta namen so Železnikarji Dražgošanom prepustili telovadni drog, čemur je takoj sledil poduk, da naj se za telovadbo na drugem orodju bratje iz Dražgoš potrudijo priti telovadit v Železnike. Vaditeljski zbor v Dražgošah, izvoljen 14. aprila 1909, so sestavljali: podnačelnik Blaž Luznar, namestnik podnačelnika in orodjar Karol Jelenc (Birtov), vaditelja Aleš in Gregor Jelenc (Beštrova), vaditelj pripravnik Tomaž Megušar, blagajnik Franc Fajfar, zapisnikar učitelj Ivan Stupica (oče slikarja Gabrijela Stupice).

V Thalerjevem salonu so 20. januarja 1909 sklenili prirediti prvi sokolski plesni venček, kar samo po sebi niti ne bi bilo ne vem kako omembe vredno. Takrat so se še odločali, katere godce naj povabijo – Bovčane ali "ljubljski sekstet na lok" (verjetno godalni ansambel). Za časa rajne Avstrije jim je kljub večji oddaljenosti večinoma godla cenejša bovška godba. Da pa so na vseh plesnih venčkih pazili tudi na spodobno obnašanje, priča dogodek s članom Sokola Matejem Koscem, ki se je svarilom načelnika surovo upiral, ko ga je le-ta svaril zaradi nespodobnega obnašanja. Odbor Sokola mu je zato izrekel pismeni ukor. Raje niti ne pomislim, kako bi na svarilo in ukor reagirala današnja mladina ...

Sokoli so za različne slavnosti nosili t. i. kroje, ki so si jih običajno morali plačati sami. Le najrevnejšim je priskočilo na pomoč društvo, še zlasti pa je to veljalo za naraščaj, dečke in deklice. Vsako nošnjo

krojev je odbor Sokola odobril vnaprej, sicer jih člani v javnosti niso smeli nositi, dasiravno so jih sami plačali. Vsakršno paradiranje v kroju, postavljanje ali celo izzivanje ne bi prispevalo k ugledu društva Sokol. Morda so tudi orli glede svojih uniform imeli podobno zapoved.

Že prvo leto po ustanovitvi Sokola so začeli uresničevati zamisel o gradnji sokolskega doma. V ta namen je odbor najprej povprašal Gabriela Thalerja, prav tako odbornika Sokola, ali društvu proda svojo Njivico, ki pa ni bila tista Njivica, kot jo poznamo danes, kjer je nogometno igrišče. Sedanja Njivica je bila nekdaj last Janeza (bolj znanega kot Johan) Globočnika, omenjena Thalerjeva njivica pa je bila tam, kjer so kasneje res zgradili sokolski dom, iz katerega je potem po drugi svetovni vojni nastal Dom TVD Partizan in ga zdaj poznamo kot kulturni dom.

Dokler niso zgradili svojega doma, so venomer morali reševati težave s prostorom za telovadbo. Če jim je prostor kdo odpovedal (za stalno ali tudi le začasno), so se morali znajti drugače. Aprila 1909 jim je Gabriel Thaler čez poletje odpovedal salon, pa so sklenili naprositi Josipa Bonceljnaja, da bi jim odstopil prostor "pri Omanu" (kot so tedaj rekli Bonceljnovi hiši).

Zelo zgovorno je naslednje: člana odbora Franjo Vidmar in Matevž Klopčič sta aprila 1909 odboru predlagala, naj odbor Sokola izprosi pri županstvu oz. občinskem odboru, da bi na kaplaniji poleg orlov smeli telovaditi tudi sokoli. Iz nadaljnjih zapisnikov lahko sicer sklepamo, da jim to kajpak ni uspelo, toda zadeva je pomembna iz čisto drugega zornega kota: verjetno je bila kaplanija občinska last, kajti za dovoljenje običajno vprašamo lastnika, mar ne?! Enako poučna je še naslednja zgodba, ki sem jo načel že v uvodnem delu, zdaj pa jo prikažimo v celoti takšno, kot se je odvijala junija 1909:

Očitno se je železnikarskega Sokola v pridigi lotil že prej omenjeni župnik Marčič, pa so ga člani odbora sklenili povabiti na sejo odbora, kajti njim "v cerkvi ni dovoljeno debatirati". Naj raje dobesedno navedem tako sklep odbora kot tudi pismo župniku Marčiču.

Sklep odbora:

Vsled opetovanega izzivanja od strani domačega g. župnika na leci sklene odbor ga povabiti k prvi odborovi seji, ker nam v cerkvi ni dovoljeno debatirati oziroma naj g. župnik odboru prijavi, kaj ima zoper naše društvo, nad katerim se vsako nedeljo med pridigo spodtika. Sploh naj se pa gospod župnik Marčič naprosi, naj našega društva pri vsaki pridigi ne izziva, ako pa upa, da bode skozi izzivanje kaj dosegel, pa tudi lahko se v bodoče nadaljuje svoje započeto udrihanje po našem društvu, katero nima nikakor namen upogniti tilnika poštenim potom pred našim častitim gospodom župnikom Marčič-om.³

Pismo, poslano dne 19. 6. 1909 Valentinu Marčiču, župniku v Železnikih:

*Velečastiti gospod Valentin Marčič,
župnik v Železnikih*

Spodtikali ste se že opetovano nad našim društvom, če tudi baš do sedaj niste imeli nikakega povoda, ker naše društvo je samo telovadno in izobraževalno ter tako tudi ostane. V dokaz Vam lahko pošljemo na vpogled društvena pravila, katera so za nas kot društvenike tudi merodajna. Nikakor pa nima naše društvo namena škodovati osobito veri ali drugim cerkvenim prireditvam. Apelujemo na Vas, gospod župnik, da nepotrebno izzivanje v cerkvi v bodoče opustite oziroma nadaljujete, ako pri tem postopate z gotovim namenom. Mi tilnika pred Vašim terorizmom ne bomo uklonili.

Z velespoštovanjem

Na pismo se župnik seveda ni odzval (vsakršna podobnost z nekaterimi predstavniki sedanje oblasti ni naključna). Tudi kakega vidnega napredka v odnosih med obema stranema ni bilo zaslediti, pač pa lahko dve leti kasneje preberemo v pogodbi med Slovenskim telovadnim društvom Sokol in Slovenskim bralnim društvom v Železnikih dne 8. malega srpana 1911 med drugim tudi naslednje:

- bralno društvo se zaveže najeti stanovanje za 10 let proti letni stanarini 100 K,
- društvo Sokol ima v slučaju, da Bralno društvo pride vsled volitev v roke pristašev S.L.S., pravico četrtnetne odpovedi brez navedbe vzroka.

Duhovi se do prve svetovne vojno očitno niso pomirili; med vojno so c.-kr. oblasti dejavnost Sokola kot nosilca panslavistične ideje vrhu vsega še prepovedale. No, po drugi svetovni vojni so vsem skupaj zapele druge strune ...

Na seji odbora društva dne 8. julija 1909 so sklenili prirediti javno telovadbo na Placu pred cerkvijo, ki naj bi bila 8. avgusta, ter za dovoljenje zaprosili županstvo (kar pomeni, da je bil Plac občinski). Javna telovadba bi kmalu padla v vodo, če jim ustreznega lokala na prigovarjanje Frana Košmelja ml. ne bi dal na razpolago Anton Globočnik, za kar so se mu zahvalili s pismom z naslednjo vsebino:

Preblagorodni gospod veleposestnik blagovoli sprejeti najiskrenejšo zahvalo za svojo veliko naklonjenost, katero izkazuje vsikdar zgoraj omenjenemu društvu, katero pa je zopet pokazal s tem, da je blagovoli nakloniti društvu brezplačni telovadni prostor.

Kmalu so tudi od c.-kr. okrajnega glavarstva prejeli dovoljenje za javno telovadbo in ljudsko veselico, na podlagi česar so poslali vlogo še na Občino Železniki:

Telovadno društvo "Sokol" v Železnikih priredi dne 22. avgusta 1909 na trgu pred cerkvijo javno telovadbo ter prosi sl. Občinski urad v svrhu tega tekom 8 dni pismeno potrdilno dovoljenje.

V zapisniku lahko preberemo še kratko novičko, da je "dne 22. avgusta 1909 prirejena 2. javna telovadba na trgu z ljudsko veselico pri Thalerju vkljub slabemu vremenu izborna izpadla. Pri telo-

vadbi so postavili svojo vrsto tudi bratje Sokoli in sestre Sokolice iz Škofje Loke. Ljudska veselica je trajala v splošnem razpoloženju do ranega jutra."

Organizirali so tudi t. i. bratske sestanke, katerih namen je bil prijateljsko druženje s hkratnimi predavanjem o pomenu telovadbe, ki ga je imel Fran Košmelj ml., ter o pomenu Gorenjske sokolske župe, pri katerem se je kot odličen govornik izkazal Matevž Klopčič (kar v svojih Spominih piše tudi Hinko Klavara). Nikakor ne gre spregledati zanimivega dejstva, da so se vsi člani Sokola med seboj imenovali "bratje", članice pa "sestre". Očitno so vsaj v lastnih vrstah hoteli odpraviti naslavljanje z gospodi ... Morda je to vpliv panslavizma, ki je tako zelo šel v nos tako Nemcem in nemčurjem kot tudi klerikalni stranki. Klerikalni Orel se je v tistem času brez težav odpravil gostovat na Koroško, kot lahko beremo v že omenjenem patronatu škofa Rožmana nad orli, medtem ko Sokol takšnega oblastnega dovoljenja ni dobil. V zapisniku lahko namreč preberemo, da so 4. 5. 1910 prejeli dopis c.-kr. okr. glavarstva v Kranju, "s katerim se naznanja, da je glavarstvo v Beljaku prepovedalo izlet Gorenjske sokolske župe v St. Jakob na Koroško ter se društvo svari, se tega izleta ne udeležiti. Ta izlet se seveda ni vršil, ker imajo pač koroški Nemci prevelik strah pred sokolstvom."

O sokolskem plesu v soboto, 23. januarja 1910, velja prebrati celoten zapis:

Kakor je bilo sklenjeno v zgoraj omenjeni odborovi seji, se je tudi res uprizoril sokolski ples 23. 1. 1910. Krasno dekorirana dvorana, za kar gre v prvi vrsti topla zahvala bratu Petru Primožiču in sestri Reziki Demšar, je bila natlačeno polna. V delu dvorane, ki je bil namenjen za občinstvo, so bile mize nabito polno, tako da si komaj našel prostor, da bi svoje od plesa utrujene ude postavil malo k počitku. V drugem delu dvorane, ki je bil odmerjen samo za ples, je bila taka gneča s početka, da si bil lahko srečen, ako si dobil toliko prostora, da si zamogel zavrteti svojo krasotico v par krogih mamljivega valčka. Šele pozneje se je napravilo toliko prostora – ko so se najhujši

plesalci že malo upehali in si šli popravljati usta z različnimi slaščicami – da so se tudi bolj komodni plesalci lahko spustili na plesišče ter si tako zopet obudili spomin na prejšnje dni. Med plesom pa so prav marljivo prodajale gdč.: Agata Primožič, Rezika Demšar, Francka Košmelj in Ančka Košmelj, koriandole (dolge papirnate barvaste trakove), razglednice in srečke. Tudi licitacija med odborom se je prav izborno obnesla. S prav dobro pijačo je goste prav zadovoljil brat Gabrijel Thaler in pohvalno z izborno kuhinjo pa gospa Thaler. Ob 1h so na dano znamenje iz načelnikove trobke šli bratje sleči kroj in potem zopet v civilni obleki prihiteli nazaj na plesišče. Marljiva godba nas je razveseljevala do ranega jutra. Kakor rečeno, je ta ples nad vse sijajno uspel, kar kažejo nastopne številke: dohodki K 290,10, stroški 89,41, torej čisti prebitek K 200,09. Uspel pa bi bil ta ples še sijajnejše, ako ne bi bila tako slaba pot, katera je zadržala mnogo znancev in prijateljev iz okolice, da se niso mogli udeležiti te prireditve. Vsem pa, ki so količkaj pripomogli, da je ta ples dobro uspel, bodisi z gmotno podporo, bodisi z delom, izreka odbor najtoplejšo zahvalo, kajti ta ples je postal temeljni kamen našega Sokolskega doma.

Podpisana Ivan Demšar, starosta, in za tajnika Fran Košmelj.

V zapisniški knjigi preberemo tudi novico, ki bi pravzaprav spadala v črno kroniko, in sicer:

Na poti proti domu 28. avgusta 1910 je Ivana Tuška,⁴ posestnika iz Megušnice in člana Telovadnega društva Sokol v Železnikih, ubil njegov svak Franc Šušteršič, posestnik v Ojstrem vrhu. (Razlog ni naveden, op. p.)

Na sestanku septembra 1910 so med drugim navdušeno sklenili začeti z gradnjo sokolskega doma. Za gradbeno parcelo v Njivici so se pogodili z Gabrielom Thalerjem, ki je postavil dokaj ugodno ceno (4 krone za kvadratni meter). Izredno se je izkazal Jozef Globočnik (ustanovni član in eden najpomembnejših podpornih članov Sokola), ko se je obvezal pri-

Sokolski sprevod v Železnikih Pod zijavko leta 1939; v ospredju z leve proti desni Karol Dolenc, trgovec in gostilničar, Franjo Vidmar, krojač, in Fran Benedik, ključavničar. Foto: zasebni arhiv

spevati četrtno kupnine ter priskrbeti 10.000 kosov gradbene opeke fco. gradbišče. Starosta Ivan Demšar je obljubil polovico potrebnega lesa za ostrešje, kamen iz svojega kamnoloma pa je prepustil brezplačno. Vse to je navzoče članstvo kajpada navdalo z velikim optimizmom in z gradnjo doma so sklenili začeti takoj naslednjo pomlad, torej leta 1911.

Odtlej skoraj ni bilo sokolskega sestanka, ko ne bi govorili o gradnji sokolskega doma (oz. narodnega doma, kakor so ga na začetku imenovali). Starosta Ivan Demšar (Jožov Janko) je izjavil, da bo v kratkem dobil načrte in tudi inženirja gradbeništva, če pa bi se ta načrt izjalovil, bo za vse to poskrbel njegov brat dr. Jernej Demšar. Dr. Jernej Demšar, kasnejši priznani dermatovenerolog, je bil izredno zadovoljen s prodajo rojstne hiše legendarni zdravnici dr. Valeriji Strnadovi, ki je prav v istem letu (1921) nasledila pokojnega zdravnika dr. Konstantina Hierscheja, pokopaneja v Železnikih.

Dejavnosti društva tja do začetka prve svetovne vojne so bile torej poleg same telovadbe še prizadevanja za sokolski dom, v katerem naj bi za primerno najemnino svoje prostore dobilo tudi Bralno društvo (dobilo naj bi celó stanovanje!). Zbirali so gradbeni material (les, zidake in strešno opeko), s čistim dohodkom od plesnih večerov in veselic poskrbeli za vedno preskromna denarna sredstva (le kako se zgodovina v tem pogledu ne spreminja ...!). Med vojno je bila dejavnost društva prepovedana, medtem ko ta prepoved ni veljala za društvo Orel,

mnogi možje so pa morali odriniti na fronto (večji del na soško fronto), kjer je božja dekla na žalost imela preobilno žetev.

Zadnja seja odbora Telovadnega društva Sokol pred prvo svetovno vojno je bila 19. svečana 1912. Zakaj se do vojne niso več sestali, ni znano. Morda so nekako čutili prihajajoče usodne dogodke in je sokolska dejavnost sama od sebe usahnila že neka-ko pred vojno, medtem ko je bila med vojno, kot že rečeno, strogo prepovedana.

Že 28. grudna (decembra) 1918, torej že v času Kraljevine SHS,⁵ se je odbor društva spet sestel in sklenil nadaljevati z delom. Načelnik Alojz Demšar je poročal o finančnem stanju društva (saldo K 2,561.66). Spomnil se je tudi preminulih članov društva bratov dr. Frana Košmelja, Melhiorja Dolenca, Egona Jezerška, Josipa Luznarja in ustanovnika Frana Košmelja. Navzoči so se stoje in z molkom spomnili naštetih članov. Odrekli so se tudi sokolskemu plesu, kajti "v sedanjih žalostnih razmerah, ko naši bratje še krvavijo na ogroženih mejah, ne bi bilo umestno, da bi mi plesali, medtem ko drugi trpijo za narodno svobodo".

Po težkih vojnih letih, ko se rane niti še niso zacelile in smo račun za izgubljeno vojno v dobršni meri plačali prav Slovenci tako, da je Italija zarezala globoko v naše narodno telo, so železnikarski sokoli sklicali prvi povojni občni zbor društva. Naj ob tej priliki navedem del govora staroste Karola Dolenca, mojega starega očeta, kakor stoji v zapisniku dobesedno napisan:

Del govora Karola Dolenca na prvem povojnem občnem zboru društva Sokol:

Z žalostjo se spominjamo preminulih med vojno; to so blagi bratje dr. Franjo Košmelj, Melhior Dolenc, Jože Luznar, Egon Jezeršek, ustanovni član društva Franjo Košmelj starejši in Ivan Potočnik (po domače Ratijin Janez). Brat dr. Franjo Košmelj je bil ustanovitelj našega danes tako častno zastopanega sokolskega društva. On je bil eden prvih s pokojnim starostom Ivanom Demšarjem, ki sta sprožila v našem trgu sokolsko idejo. Brat dr. Franjo Košmelj je bil na I. občnem zboru dne 23. 8. 1908 duša vsega začetnega delovanja in se posvetil vsikdar društvnemu življenju z največjim navdušenjem, kadarkoli mu je čas dopuščal, ko je prihajal po nekaj dni na počitnice ob času, ko je vršil svoje juridične študije na Dunaju. Njegova zasluga je, da ima naše društvo danes tako izborno telovadno orodje, ki pa žal seveda sedaj ni v uporabi, in upajmo, da bode društvu kmalu dana priložnost, se razvijati po navodilih sokolske ideje – to je krepiti se!

Blagopokojni Francelj je bil pa tudi v obče vsih krogih zelo priljubljen družabnik in tovariš ter je z njegovo prijaznostjo in z njegovim ugledom pridobil našemu društvu mnogo članov – celo tudi ustanovnikov, ki so z izdatnimi svotami stopili našemu "Sokolu" na pomoč in tako finančno pripomogli k obstoju društva. Ob vsaki priložnosti je naš pok. Francelj tudi z veseljem in ponosom v kroju nastopal in ni ga manjkalo pri nobenem nastopu ako je bil doma. Mnogo si je pridobil še raznih drugih zaslug, katerih se pa žal ne more vsih omenjati in za njegovo požrtvovalnost, katero je posvečal našemu društvu, pa ostane pri nas v trajnem spominu.

Dalje je preminul na bojnem polju, soški fronti – hribu sv. Gabrijela, zadet od šrapnela v letu 1917 naš blagi pokojni brat Melhior Dolenc, nadučitelj našega trga. Skozi ves čas njegovega bivanja pri nas je z največjo vnemo deloval pri našem društvu kot odbornik in skozi več let tudi kot tajnik. Mnogo se je trudil za gradbo stavbe "sokolski dom" ali žal vse njegovo marljivo delovanje ni imelo pričakovane uspeha ter se z gradbo sokolskega doma ni moglo po njegovi želji pričeti – ker je nasprotovala temu ob istem času v našem trgu zelo močno razvita klerikalna stranka, ki je s pomočjo vsih različnih oblastev v deželi vsako delovanje napredni stranki onemogočala. Pokojni brat Miha pa ostane tudi po njegovem poklicu kot nadučitelj nepozabljiv, ker si je znal srca naše mladine na sebe prikleniti kot dober učenik in ostane tedaj tudi pri naši deci v najboljšem spominu. Poleg tega je bil naš brat Miha tudi zelo ljubezniv družabnik in je v vseh krogih našega trga užival največji ugled in spoštovanje.

Tudi brata Egona Jezerška je žal kruta usoda vojne pograbila. Brat Jezeršek si je pridobil zlasti v začetku obstoja društva pri ustanovitvi telovadnega odseka in naraščaja kot telovadni učitelj največje zasluge.

Premnul je žal tudi naš blagi brat Jože Luznar, ki je skozi nekaj časa deloval kot odbornik in telovadec ter ob vsaki priložnosti društvenega nastopa z njegovo orjaško osebnostjo delal čast našemu Sokolu.

Valovi svetovne vojne so ugrabili tudi našega brata Janeza Potočnika, kateri se je tudi vedno rade volje odzval društvnemu pozivu.

Slednjič je ugrabila neizprosna smrt tudi življenje blagega ustanovnika brata Franja Košmelja starejšega (po domače očeta Popčca), ki je bil skozi celo njegovo gospodarsko dobo v obče zelo ugleden in spoštovan mož. Bil je večletni župan našega trga in načelnik izborno organizirane požarne brambe ter je ob ustanovitvi našega Sokola tudi eden izmed prvih pristopil kot ustanovnik.

Blag jim spomin!

Franjo Vidmar je vse navzoče zborovalce še pozval, "naj se prijavijo v prostovoljno legijo na koroško fronto" (k Maistrovim borcem, op. p.), ter izjavil, da če se razmere tekom enega tedna ne obrnejo na bolje, odide tudi on na koroško fronto; obenem izjavi še več navzočih, da se mu tudi pridružijo in z njim skupaj odrinejo v boj za osvobodjenje naših tlačanih koroških bratov.

Kar sem že v uvodnem delu omenil, da so takratni liberalci pač vedeli, česa nočejo, a hkrati le slutili, kaj in kako hočejo, nam postane očitno pri naslednjem nadvse vznesenem navedku govora staroste (mojega starega očeta), kot je zapisan v zapisniku seje odbora dne 6. julija 1919: "Bratje, dne 12.-tega meseca se bode Jugoslavija odela v praznično oblačilo. Troimenski narod praznuje rojstni dan svojega ljudskega vladarja, kralja Petra I. prvič pod svobodnim solncem. Dolžnost nam velevala, da ta izredni dogodek dostojno praznujemo." Naj bo vsebina navedka (o troimenmskem narodu) deležna našega prizanesljivega nasmeška! In res: na ta dan se je Sokol udeležil tudi službe božje v domači župni cerkvi v počastitev kralja Petra I.

V zapisniku izrednega občnega zbora dne 28. julija 1921 lahko preberemo, da so ta občni zbor sklicali prvenstveno zaradi najetja posojila za gradnjo sokolskega doma. Sklenili so, da bi si potrebni denar izposodili pri Okrajni hranilnici in posojilnici v Škofji Loki.

Pri tozadevni debati, katere so se udeležili skoraj vsi bratje, se je sklenilo enoglasno brez nikakega ugovora sledeče:

a) Telovadno društvo Sokol v Železnikih naj najame pri Okrajni hranilnici in posojilnici reg. zadr. z neomejeno zavezo v Škofji Loki stavbni kredit do K 250.000 (dvestopedesettisoč kron) na zadolžno pismo sledečih bratov:

1. Jakob Dermota,	
usnjar in pos. Železniki	K 100.000
2. Karol Dolenc,	
trg. in posest. Železniki	K 10.000

3. Joško Weber,	
trgovec Zalilog	K 20.000
4. Luka Markelj,	
posestnik Škovine – Železniki	K 5.000
5. Janko Demšar,	
posestnik Železniki	K 10.000
6. Janko Bogataj,	
trgov. les.	K 10.000
7. Alojzij Demšar,	
usnjar in posestnik	K 10.000
8. Leopold Košmelj,	
mesar in pos.	K 8.000
9. Franc Bogataj,	
mesar in pos.	K 10.000
10. Franc Gartner,	
mlinar, Češnjica	K 10.000
11. Tilka Demšar,	
trg. in pos. Železniki	K 10.000
12. Josip Demšar,	
usnjar, Češnjica	K 10.000
Skupna svota	K 213.000

b) Naprositi je navedeni denarni zavod naj z ozirom narodne in kulturne cilje, ki jih zasleduje naše društvo, dovoli omenjeni kredit na najnižje obrestih.

c) Ta kredit naj se dovoli le za toliko časa za gori označene poroke, dokler ne bode stavba pod streho in se bode potem zastavnopravno zavarovala na podlagi le v ostalem znesku po odbitku vseh dotedajnih odplačil in z amortizacičnem odplačevanju po dogovoru, ki temu še sledi.

d) Naše društvo naj pristopi kot posojilojemalec k navedeni hranilnici kot zadružnik v smislu njenih pravil ki so temu zapisniku priložena.

Ta zapisnik se vložijo hranilnici in posojilnici v Šk. Loki.

V zapisniku lahko preberemo še naslednje:

V stavbni odsek so izvoljeni sledeči bratje: Jakob Dermota, načelnik, Janko Bogataj, blagajnik, Hinko

Klavora, zapisnikar, Ignac Pegam za preskrbo lesa, Metod Demšar za preskrbo voznikov, Janko Demšar in Joško Demšar za preskrbo peska. Matej Pegama se naprosi, da prevzame kamnolom, pogajanja z lesarskim mojstrom prevzame Gabrijel Thaler, kakor tudi da naprosi g. Rafael Thalerja, da posreduje za olajšavo posojila pri hranilnici.

Za drugo potrebno orodje se naprosi g. Franc Dolenc v Stari Loki.

V letih 1921 in 1922 so se člani po kolikor toliko rešenih finančnih zadevah posvečali predvsem gradnji narodnega oz. sokolskega doma, v katerem so že priredili silvestrovanje za slovo od starega leta 1922. Učitelj Hinko Klavora se v svojih Spominih takole spominja začetka delovanja Sokola v novo zgrajenem narodnem oz. sokolskem domu:

Kmalu po mojem prihodu v Železnike smo ustanovili Društvo za izgradnjo sokolskega doma. Društvu je predsedoval Jaka Dermota, tajnikoval sem jaz, načelnik je bil pa Mirko Demšar (Dagari-nov). Zavihali smo rokave, oslinili dlani in poleti leta 1922 je bil sokolski dom že odprt ob veliki udeležbi sokolstva in drugega občinstva od blizu in daleč. Kip sokola z razprtimi perutmi, katerega je mojstrsko izdelal samouk Grošelj Josip iz Selc, je krasil pročelje doma.

No, v zapisnikih Telovadnega društva Sokol lahko preberemo malce drugače: ni šlo za Društvo za izgradnjo sokolskega doma, marveč le za stavbni odsek v Sokolskem društvu, kajti odbor Sokola je na svoji seji 14. aprila 1921 Hinka Klavoro izvolil za odbornika tega stavbnega odseka, ki je moral imeti tudi svojega tajnika, torej nekoga, ki je vse sproti beležil. Hinku Klavori ne smemo torej očitati potvarjanja dejstev, rahlo nenatančnost v izražanju mu pa lahko oprostimo. Dom so v resnici zgradili leta 1922 in v domu priredili tudi silvestrovanje. Obratovalno dovoljenje so pridobili šele leta 1924, ko so ga lahko tudi slovesno odprli.

Med sokoli in orli je sicer prevladovala strpnost, a ne vedno, kot lahko preberemo v že omenjenih Klavorovih Spominih:

Neko nedeljo se je vršila v Sokolskem domu popoldne gledališka predstava ob polni udeležbi občinstva, istočasno so pa telovadili v Katoliškem domu Orli. Pa pripojajo mimo Katoliškega doma trije fantje iz bližnjih Selc s pesmijo "Čuk se je oženil". Ko so Orli zaslišali to pesem, so se čutili užaljene, ljudstvo jim je dalo namreč posmehljiv vzdevek "čuki";⁶ pridrveli so iz telovadnice na cesto in tu se je vnel med fanti in Orli hud besedni dvoboj in končno še pretep. Nastal je krik in vik, ki je privabil na cesto in trg ljudi obojih taborov, večinoma pa somišljenikov Orla, med drugim tudi župnika Noča. Namesto da bi ta dušni pastir ljudi miril, jih je podpihoval in kažoč proti Sokolskemu domu vpil, da je tam gori leglo vsega zla in dodal je še marsikako grdo cvetko na račun Sokola.

Na tem mestu želim poudariti še naslednje: kljub dejstvu, da je bila večina sokolov globoko vernih (orli so bili seveda kar vsi), so se razlikovali tudi v tem, da se je pri sokolih in liberalno, tj. svobodomi-selno, mislečih začela porajati misel, da vere ne gre enačiti z institucijo, medtem ko je bila orlom in pripadnikom nasprotnega političnega tabora ta misel naravnost bogokletna. Opisani pripetljaj je takšno ločevanje le še okrepil, vendar so ta dogodek kmalu potisnili v kraj, saj, kot se spominjam pripovedovanj mojega očeta in mame (oba sta bila sokola), pa tudi Gradnikarjeve Tonike – Antonije Ramovš, je bilo kulturno ustvarjanje v obeh taborih na zgledni višini in igre so hodili gledat tudi iz nasprotnega tabora, še posebej če so bile to t. i. spevoigre, kot je bil to npr. Kovačev študent, ki ga je po besedilu Ivana Kovačiča uglasbil primorski narodni buditelj Vinko Vodopivec, župnik v Kromberku pri Gorici.

O leseni skulpturi sokola, ki je krasil pročelje sokolskega doma v Železnikih, tale zgodba, katere del je le verjetna rekonstrukcija dogajanj, kako se je ta leseni kip končno znašel pri nas doma, kjer me je kot mulca strašil s svojim srepim pogledom:

Kip sokola, ki ga je v dveh mesecih dela mojstrsko izrezljal rezbar Josip Grošelj iz Selc, meri čez krila slabih 170 cm, v višino in globino ca. 80 centimetrov (od začetka druge svetovne vojne do maja 2008 je

Lesena skulptura sokola. Foto: Jože Dolenc

imel svoje mesto v moji rojstni hiši, zdaj pa je dobil svoje mesto v sokolski zbirki Muzeja Železniki). Da bi mi pokojni ata pravil o tem, kako je leseni kip pravzaprav prišel v našo hišo, ni bilo prave priložnosti, zdaj pa je žal prepozno. Izvedel sem le to, kot sta mi povedala Lado Pegam – Graparjev, in Franc Bertoncelj – Pavlonovcov, da so sokola našli v Sori. Kdo ga je vrgel vanjo, ni znano. Da bi ga noter kot prvi in kratkotrajni okupatorji vrgli Italijani, ni preveč verjetno. Umestneje bi bilo to pripisati Nemcem, ki jim vloga kipa na pročelju stavbe zagotovo ni bila znana. Če bi jim namreč bila, bi ga še v tistem trenutku vrgli v ogenj. Glede na takratne vojne razmere bi celo lahko rekel, da sta si ga ata in mama, ki je bila takrat še tajnica na občini (župan je bil sudetski Nemec Hornitzky⁷), verjetno izprosila pri Hornitzkem in ga pripeljala domov. Nemški žandarmerijski posadki bi se gotovo zdelo na moč sumljivo, čemu vlačijo lesene ptiča iz vode in ga peljejo na Jesenovec.

S svečanim odprtjem sokolskega doma leta 1924 končujem prvi del zapisa o Telovadnem društvu Sokol, kajti delovanje društva se je z novo zgrajenim domom tako na telovadnem kot kulturno-umetniškem področju takrat pravzaprav šele lahko na široko razmahnilo. O tisti že prej omenjeni kravci pa, dragi bralec, v naslednji številki našega in vašega zbornika Železne niti, če bo usoda vsem nam in tudi Železnim nitim vsaj toliko naklonjena kot doslej.

Zapisnik ustanovnega občnega zbora Telovadnega društva Sokol

I. Občni zbor železnikarskega Sokola dne 23. avgusta 1908 v Železnikih

- A) pozdrav načelnika pripravljalnega odbora ter pozdrav bratom sokolom iz Škofje Loke za potek k ustanovnemu občnemu zboru Železniškega Sokola. Konstatira sklepčnost
- B) br. Franc Košmelj pozdravi goste ter da tajniško in blagajniško poročilo pripravljalnega odbora
- C) br. Gaber pozdravi v imenu škofjeloškega Sokola, zagotavlja lepo bodočnost "Sokolu", razloži na kratko pomen in namen "Sokola" in oriše veličastnost organizacije Sokola
- D) volitve (po vzkliku)

starosta: br. Ivan Demšar

podstarosta: br. Jakob Dermota

načelnik: br. Janko Pengov

odborniki: (vsi navzoči člani so zadovoljni, da se tudi drugi odborniki volijo po vzkliku in sicer so bili voljeni:)

br. Thaler Gabrijel

br. Košmelj Franc st.

br. Vidmar Franc

br. Kosem Janko

br. Klopčič Matevž

br. Demšar Karol

br. Helmich Bogomir

br. Dolenc Karol

namestnik: br. Košmelj Josip mesar

preglednika

računov: br. Košmelj Josip irhar

br. Hafner Anton

- Slučajnosti
- a) br. tajnik pripravljalnega odbora Košmelj naznani pozdrav Sl. S. Z. (Slovenski sokolski zvezi) ter predlaga, da pristopi društvo k Sl. S. Z. – soglasno sprejeto.
 - b) br. načelnik priporoči, da si naroči društvo vse letnike časopisa "Sl. Sokol" (soglasno sprejeto)
 - c) br. Gaber priporoča, da naroči vsak član časopis "Sokol" (sprejeto)

Opombe:

- ¹ V zapisnikih Jozefa Globočnika vztrajno imenujejo Josip, čeprav se ga vsi spominjamo le po imenu Jozef (pa tudi ne Jožef), zato tudi za naprej uporabljam ime Jozef.
- ² Bralca bo zagotovo motila raba "na Bohinjski Bistrici", toda to je lokalna raba, kajti Bohinjci še vedno (žal vedno manj) uporabljajo "na Bistrici" in ne "v Bistrici"; lokalna raba še vedno velja kot predpis, tako npr. "v Sorici", "na Zalem Logu" itd.
- ³ Bralca bo verjetno motil tako tale pomišljaj med priimkom in obrazilom kot tudi napačna raba obrazila, saj bi moralo biti napisano -em, torej Marčičem.
- ⁴ Hinko Klavora v svojih Spominih pomotoma navaja Gregorja Tuška.
- ⁵ Država Slovencev, Hrvatov in Srbov (krajše Država SHS) je bila država konfederalnega tipa, ki je nastala 29. oktobra 1918 in je obsegala ozemlje južnoslovanskih narodov nekdanje Avstro-Ogrske. Obstajala je le do združitve s kraljevino Srbijo 1. decembra 1918.
- ⁶ Po kaplanu Čuku, ki je na Jesenicah ustanovil Orla.
- ⁷ Zadolžen je bil za izselitev Železnikarjev, zato so konec poletja 1941 skušali nanj napraviti atentat; nekega poletnega dne leta 1941 se je sončil na nekdanjem farovškem vrtu, ko je nenadoma mimo njega prižvižgala svinčenka. Skočil je pokonci in zagledal domnevnega strelca v senožeti nad cerkvijo v Strmici ter stekel do orožnika, mu vzel puško in nekajkrat ustrelil proti temu človeku in na srečo zgrešil ... Po tem dogodku je postal, kot mi je pravila Dragica Demšar – Antonova Dragica, ves "pasji" in se še bolj zavzeto posvetil svoji nalogi, namreč izvajanju izseljevanja. No, ni trajalo dolgo, ko so ga na Jelovici zares ustrelili. Za njim so Nemci za župana imenovali Joška Demšarja, Dragičinega moža, o čemer pa je že precej napisanega.
- ⁸ Matevža Klopčiča (1880–1922) pišejo v zapisnikih večinoma z imenom Matej, na nagrobniku pa je Matevž.